

การเมืองภาคพลเมืองระดับท้องถิ่นในบริบท สังคมไทย

CIVIL POLITICS LOCAL LEVEL IN THAI SOCIETY CONTEXT

วินิจ ผาเจริญ*

Winit Pharcharuen

บทคัดย่อ

บทความนี้ได้นำเสนอให้เห็นถึงการเมืองภาคพลเมืองที่ตระหนักถึงสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่และความรับผิดชอบและร่วมแก้ไข ปัญหาของสังคม ทั้งนี้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560 ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม พร้อมสนับสนุนบทบาทที่เข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น การกระจายอำนาจสู่การบริหารท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ในการขับเคลื่อนพัฒนาท้องถิ่น โดยผ่านกลไกตามระบอบประชาธิปไตยเช่น การเลือกตั้ง การยื่น ถอดถอน การทำประชามติ เป็นต้น นอกจากนี้ลักษณะของการเมืองภาคพลเมืองช่วยหนุนเสริมให้การเมืองภาคตัวแทนได้ สามารถตอบสนองปัญหา ความต้องการของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยการมีส่วนร่วม ในการเมืองการบริหารท้องถิ่น เช่น การร่วมประชุมประชาคม การแสดงความคิดเห็น การให้ข้อเสนอแนะ การร่วมปฏิบัติงาน การร่วมตัดสินใจ การกำกับ และการตรวจสอบ เป็นต้น ดังนั้น จึงหวังว่าบทความนี้อาจเป็นหนึ่งช่องทางที่จะสามารถจุดประกาย ให้กระแสมือเมืองภาคพลเมืองในระดับท้องถิ่นที่เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาบ้านเมือง “พลังพลเมือง” จึงเป็นคำตอบสุดท้าย ของการปฏิรูปท้องถิ่นให้เกิดความก้าวหน้าสู่ความมั่นคงยั่งยืนในสังคมไทย

คำสำคัญ : การเมืองภาคพลเมือง, การเมืองภาคประชาชน, การปกครองส่วนท้องถิ่น

ABSTRACT

This article is to demonstrate the concept of civil politics that recognizes the rights, freedoms, duties and responsibilities and helps solve social problems. In this regard, the current constitution provides an opportunity for citizens to directly and indirectly participate in civil politics. While supporting the strong role

* อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

of the local community Decentralization To local administration by participation of local people in driving local development Through democratic mechanisms such as elections, filing and withdrawing Referendum etc. In addition, civil politics can help strengthen the representative politics to respond to the problem. The needs of the people in the local community that have greater governance. By participating in local administrative politics such as community meetings Comment Suggestions Collaboration Joint decision making, supervision and inspection, etc. The author hopes that this article may be one way that will spark the local political instability that is an important force in national development. "Citizen power" is therefore the last answer to local reform for progress towards stability and sustainability in Thai society.

Keyword: Civic Politics, People's Politics, Local Government

บทนำ

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะราษฎรได้เริ่มวางรูปแบบและจัดระเบียบการบริหารราชการประเทศ ออกกฎหมาย “พ.ร.บ.จัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. 2476” แต่การสร้างประชาธิปไตยในท้องถิ่นที่เกิดขึ้น ยังไม่ได้มีลักษณะของการฝึกให้ประชาชนรู้จักการปกครองตนเองและมีความรักต่อท้องถิ่นมากนัก เพราะคณะราษฎรให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยระดับชาติมากกว่า ดังนั้น หลักการปกครองส่วนท้องถิ่นที่เปิดโอกาสให้ประชาชนปกครองตนเองซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญของประชาธิปไตย จึงเป็นสิ่งที่ถูกละเลยและถูกลดความสำคัญลงไปมากขึ้นเรื่อย ๆ ดังจะเห็นได้จากหน่วยการปกครองส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่ได้ทำงานต่าง ๆ แทนหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น ในช่วงก่อนจะมีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 แต่การปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกิดขึ้นภายหลังการกระจายอำนาจกลับไม่ได้ทำให้ประชาธิปไตยท้องถิ่นที่เกิดขึ้นเป็นไปตามหลักการปกครองตนเองอย่างแท้จริง เพราะให้ความสำคัญกับการใช้ประชาธิปไตยผ่านตัวแทน เช่นเดียวกับประชาธิปไตยระดับชาติ โดยมีการเลือกผู้แทนสำหรับทำหน้าที่การบริหาร และหน้าที่นิติบัญญัติในสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละ

ระดับ ทำให้ประชาธิปไตยท้องถิ่นที่เกิดขึ้นมีปัญหาไม่ต่างจากประชาธิปไตยระดับชาติ (สถาบันพระปกเกล้า, 2563)

เพราะเหตุนี้ การเมืองภาคพลเมืองจึงมีสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม เป้าหมายของประชาธิปไตยท้องถิ่น (Local Democracy) คือ การปลูกความตื่นตัวความตระหนักถึงสิทธิของคนในท้องถิ่น ให้คนในท้องถิ่นได้ขึ้นมาปกป้องและจัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองด้วยความเสมอภาค มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและร่วมรับประโยชน์โดยตรง ทำให้เป็นประชาธิปไตยที่กินได้คือ ประชาธิปไตยที่สามารถแก้ปัญหาปากท้องของชาวบ้านได้จริง กระบวนการประชาธิปไตยชุมชน จึงเป็นเครื่องมือหรือเป็นกลไกหนึ่งที่จะสามารถรวมคนให้มาเรียนรู้ร่วมกัน มาแก้ไขปัญหาร่วมกันและมาทำงานพัฒนาโดยมีมิติทางการเมือง คือ การเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในระดับจังหวัด รวมทั้งยกระดับจิตสำนึกของคนขึ้น ให้มีความกล้าหาญ มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อชุมชนของตนเอง และต่อการเมืองที่ได้เลือกมาด้วย (สน รูปสูง, 2553 และ พลกฤต แสงอาวุธ, 2563) ดังนั้น บทบาทการเมืองภาคพลเมืองในระดับท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับประชาชนในท้องถิ่นที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการบริหารปกครองท้องถิ่นโดยตรง โดยประชาชนในท้องถิ่นอาจจะอาศัยช่องทางที่มีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ เช่น การเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น การเข้าชื่อเสนอลงคะแนนเสียง

หรือถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น ฯลฯ หรือประชาชนในท้องถิ่นอาจจะอาศัยช่องทางการมีส่วนร่วมที่ไม่เป็นทางการในรูปแบบของการรวมกลุ่มประท้วงเป็น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อรักษาสีทธิและผลประโยชน์ของตนเอง อาจจะได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ของท้องถิ่น เช่น ปัญหาผลกระทบจาก นิคมอุตสาหกรรมในท้องถิ่นที่ตนอยู่อาศัย การก่อสร้าง โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของรัฐ การแย่งชิงทรัพยากร ในท้องถิ่นระหว่างชาวบ้านกับนายทุน ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ กระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นโดยตรง ดังจะเห็น ได้จากกรณีที่เกิดขึ้นกับกลุ่มคนจนคนด้อยโอกาสในสังคม ได้แก่ เครือข่ายชาติพันธุ์ เครือข่ายเกษตรกร เครือข่ายคน ไร้สัญชาติ เครือข่ายเยาวชนเรียกร้องประชาธิปไตย เป็นต้น

บทความนี้ผู้เขียนได้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการเมือง ภาคพลเมือง โดยนำเสนอเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญต่อการ พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองระดับท้องถิ่น ที่เป็นฐานราก สำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยให้เกิดความเข้มแข็งและ ยั่งยืนในสังคมไทย ถ้าการพัฒนาการเมืองการปกครองใน ระบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับที่ดีโดยกำหนดให้ประชาชน ทุกระดับ มีสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามกฎหมาย และมีผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ก็จะทำให้เกิดการ ตื่นตัวและมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นด้วย ผู้เขียนมีความ หวังว่าบทความนี้อาจเป็นหนึ่งช่องทางที่สามารถจุดประกาย กระแสการเมืองภาคพลเมืองให้เกิดขึ้นกับประชาชนในสังคม ไทยต่อไป

2. ความหมายของการเมืองภาคพลเมือง

จากกระแสของการให้ความสำคัญการเมืองภาค พลเมืองของประชาชน ที่หลายฝ่ายคาดหวังว่าจะสามารถช่วย แก้ปัญหาต่าง ๆ ของประเทศได้นั้น แต่ก็ยังมีบุคคลจำนวนมาก ที่ยังไม่เข้าใจในความหมายคำว่า “พลเมือง” (citizens) เป็น คำที่มีนัยความหมายมากกว่าคำว่า “ประชาชน” (peoples) ซึ่งหมายถึง คนทั่วไปหรือคนที่อาศัยอยู่ในประเทศนั้น ๆ เท่านั้น แต่พลเมืองนอกจากเป็นคนที่มีสิทธิตามกฎหมายของ สังคมประเทศนั้นแล้ว ยังควรเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจ ในสิทธิและหน้าที่ของตน รวมถึงตระหนักและใช้สิทธิที่มีอย่าง

ถูกต้องเหมาะสมอีกด้วย ดังนั้น แบงค์ เจ เอ (Banks, J.A., 2004) ได้ให้คำนิยามพลเมือง คือ สมาชิกพื้นเมืองของรัฐหรือชาติ ซึ่ง มีความจงรักภักดีต่อรัฐบาลและมีสิทธิได้รับความคุ้มครอง พลเมือง เป็นคนที่อาศัยอยู่ในรัฐ ทำหน้าที่เป็น “กำลังสำคัญ” ของรัฐในด้านต่าง ๆ นายเชิง “การมีสำนึกในสิทธิหน้าที่และ ความรับผิดชอบ” ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และรัฐและพลเมือง ที่ดีทุกคนต้องมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมร่วมกัน และเจอร์ส ตัน แอล เอ็ม (Gerston, L. N., 2008) มองว่า “พลเมืองคือ ผู้ดำเนินกิจการสาธารณะร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคมหรือ ชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ทุกคนในสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ กำลังเผชิญอยู่ร่วมกัน” และสถาบันพระปกเกล้า (2559) ได้ กล่าวถึงความเป็นพลเมือง หมายถึง การที่บุคคลที่แสดงออก ถึงความกระตือรือร้นในการรักษาสีทธิและผลประโยชน์ของตนเอง และส่วนรวม แสดงความสนใจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการ แสดงออกซึ่งสิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

สำหรับประเวศ วะสี (2555) ให้ความหมายการเมือง ภาคพลเมือง หมายถึง พลเมืองมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายสาธารณะ การวางแผนและขับเคลื่อนการพัฒนาและ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ และ เวนชเด (Wednesday, 2010) ได้อธิบายการเมืองภาคพลเมืองไว้ว่า การเมืองที่ประชาชนในทุกส่วนภาคสามารถเข้าไปมีส่วนร่วม ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับนานาชาติ เป็นการเมืองที่ประชาชนสามารถเข้าไปมีบทบาทและเข้าใจถึง สิทธิในการแสดงออกซึ่งความต้องการของตนเพื่อนำไปสู่การ ผลักดันให้รัฐออกกฎหมายหรือกำหนดนโยบายต่าง ๆ ที่ สอดคล้องกับความต้องการของตนได้ ส่วน ปธาน สุวรรณ มงคล (2560) ให้ความหมายการเมืองภาคพลเมือง หมายถึง การที่ประชาชนที่มีความตื่นรู้ ได้มีส่วนร่วมทางการเมืองใน การจัดสรรสิ่งมีคุณค่าในชุมชนท้องถิ่นร่วมกับองค์กรบริหาร ส่วนท้องถิ่นโดยการร่วมรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมปฏิบัติ งาน ร่วมตัดสินใจ และร่วมกำกับการตรวจสอบ สำหรับสถาบัน พระปกเกล้า (2559) ได้กล่าวถึงการเมืองภาคพลเมือง หมายถึง การรวมตัวของประชาชน เพื่อแสดงพลังความ คิดเห็นตามสิทธิและอำนาจอันพึงมีพึงได้ในการมีส่วนร่วม กำหนดการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำของท้องถิ่นรัฐบาล

เพื่อประโยชน์ของสาธารณะคือ ประชาชนส่วนใหญ่ เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังนั้น การเมืองภาคพลเมืองจึงต้องให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งจะเป็นเงื่อนไขหลักของระบบประชาธิปไตย ที่จะช่วยให้กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา หรือโครงการและงานพัฒนาด้านต่าง ๆ ของรัฐบาลเป็นไปด้วยความรอบคอบ ลดความขัดแย้งในสังคม และจะสร้างประโยชน์สูงสุดทั้งเกิดขึ้นแก่ประชาชน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

จากความหมายของการเมืองภาคพลเมืองที่นักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้กล่าวไว้ สรุปได้ว่าการเมืองภาคพลเมือง หมายถึงพลเมืองที่ต้องตระหนักถึงสิทธิ เสรีภาพหน้าที่และความรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหของสังคมทั้งนี้จะต้องมีความเคารพผู้อื่นและเคารพกฎกติกาที่ใช้ร่วมกันในสังคม และพลเมืองมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การวางแผนและขับเคลื่อนการพัฒนาและการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตยทุกระดับ

3. ลักษณะการเมืองภาคพลเมือง

ลักษณะการเมืองภาคพลเมืองมีผู้กล่าวไว้หลายท่าน ได้แก่ ปรีญญา เทวานฤมิตรกุล (2555) ได้อธิบายถึงลักษณะพลเมืองในระบบประชาธิปไตยว่า พลเมืองที่ดีจะปฏิเสธระบบอุปถัมภ์และพลเมืองเหล่านี้จะรวมตัวกัน กลายเป็นสังคมพลเมืองที่ประชาชนใส่ใจในความเป็นไปและปัญหาของประเทศ จึงสรุปลักษณะพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยไว้ 6 ประการ คือ 1. มีอิสระภาพและพึ่งตนเองได้ 2. เห็นคนเท่าเทียมกัน 3. ยอมรับความแตกต่าง 4. เคารพสิทธิผู้อื่น 5. รับผิดชอบต่อสังคม และ 6. เข้าใจระบอบประชาธิปไตย และมีส่วนร่วมและพลเมืองที่ดีความีหน้าที่ที่ต้องสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ตนเองครอบครัว สังคม และประเทศ และสถาบันพระปกเกล้า (2559) ได้อธิบายถึงการพัฒนาคูณลักษณะของพลเมืองในระบบประชาธิปไตยไว้ 9 ประการ ประกอบด้วย 1. การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพ 2. การทำหน้าที่และมีสำนึกรับผิดชอบ 3. การดำรงไว้ซึ่งเสรีภาพของตนเคารพเสรีภาพของผู้อื่น 4. การยึดหลักกฎหมายในการกระทำการต่าง ๆ 5. การเคารพระเบียบ กติกา

ข้อบังคับของสังคม 6. การใช้เหตุผลในการพิจารณา 7. การยึดมั่นในความยุติธรรม ความถูกต้องชอบธรรม 8. การยึดหลักสันติวิธีและธรรมาภิบาลในการดำเนินการและจัดการปัญหาต่าง ๆ และ 9. การมีส่วนร่วมและการเป็นเจ้าของประเทศ ส่วนสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า (2563) ได้กล่าวว่าคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองมีคุณลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ 1. ความรับผิดชอบ 2. ความมีระเบียบวินัย 3. จิตสาธารณะ 4. ความซื่อสัตย์ และ 5. ความมีเหตุผล สำหรับวิชย ภูโยธินและคณะ (2552) ได้กล่าวว่า พลเมืองดีถูกนำมากำหนดในคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในบริบทของสังคมที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยไว้คือ 1. เคารพกฎหมายบ้านเมืองและปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของสังคม 2. เป็นผู้ที่มีเหตุผลและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น 3. ยอมรับมติเสียงส่วนใหญ่ 4. เป็นผู้มีความสนใจประชาธิปไตยและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม 5. เคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น 6. มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ชุมชน ประเทศชาติ 7. มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง การปกครอง 8. มีส่วนร่วมในการป้องกัน แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และ 9. มีคุณธรรม จริยธรรมและปฏิบัติตามหลักธรรม ขณะทีศรีณยู หมั่นทรัพย์ (2563) ได้อธิบายการเมืองภาคพลเมืองว่าเป็นการรวมตัวของพลเมืองที่เป็นเจ้าของอำนาจอการปกครองตนเอง มีความเชื่อมั่นในการกำหนดอนาคตในประเทศ มีอำนาจในการถ่วงดุลการใช้อำนาจของตัวแทนที่ได้รับการเลือกเข้าไปโดยชอบธรรม รวมทั้งพลังทางการเมืองภาคพลเมืองมีลักษณะอำนาจ 3 ประการ คือ 1. อำนาจโดยความรู้ หมายถึง ความรู้และความเข้าใจเรื่องการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญ โครงสร้างรัฐ อำนาจของรัฐ องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้องสิทธิ เสรีภาพ ช่องทางการใช้อำนาจของตน หน้าที่ของตน ท้องถิ่น ชุมชน และสังคมโลก เป็นต้น 2. อำนาจในการปฏิบัติหมายถึง การมีทักษะทางการเมืองที่มีใช้เพียงการเลือกตั้ง แต่รวมถึงทักษะการรวมกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น และการอภิปรายอย่างมีเหตุผล การมีส่วนร่วม การคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรองและใคร่ครวญ และการค้นหาและการใช้ข้อมูลข้อเท็จจริงและการเคลื่อนไหวทางการเมือง เป็นต้น

และ 3. อำนาจของความคิดและทัศนคติของพลเมือง หมายถึง การมีทัศนคติและแนวโน้มของความคิดตามวิถีประชาธิปไตยซึ่งจะแสดงออกทางพฤติกรรมที่เป็นไปตามวิถีประชาธิปไตย เช่น การยอมรับว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติ การแสดงความคิดเห็น การเคารพสิทธิของผู้อื่น การเคารพความแตกต่างและความเห็นต่างของบุคคล มีความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมืองของตน เป็นต้น นอกจากนี้ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (2557) ได้กำหนดคุณลักษณะพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) ไว้ 8 ระดับ คือ 1. เคารพกติกาสังคม ปฏิบัติตนตามที่กฎหมายกำหนด 2. ทำหน้าที่ทางสังคม รู้หน้าที่การใช้สิทธิเลือกตั้ง เสียภาษี เข้ารับการเกณฑ์ทหาร 3. ติดตามข่าวสารบ้านเมือง สนใจกับปัญหาสังคม สามารถวิเคราะห์ ประเมินตนเองในการช่วยเหลือต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ 4. เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ช่วยเหลืองานพัฒนางานในชุมชน 5. กล้าแสดงความคิดเห็น ไม่ว่าจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยสามารถแสดงความคิดเห็นบนพื้นฐานหลักการประชาธิปไตยในการรับฟังซึ่งกันและกัน 6. ไม่เพิกเฉยต่อความยุติธรรมต่าง ๆ ในสังคม แสดงออกในสิ่งที่ไม่เห็นด้วยต่อความยุติธรรมต่อผู้ด้อยโอกาส ผู้ที่เสียเปรียบ 7. อาสาสมัคร เข้าร่วมในสถานการณ์หลาย ๆ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ได้ต้องการแค่เงินช่วยเหลือ แต่ต้องการอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือในเหตุการณ์เหล่านั้น และ 8. มีความเป็นผู้นำ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ มีความรับผิดชอบ มีธรรมาภิบาล พร้อมเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

จากประเด็นลักษณะการเมืองภาคพลเมืองดังกล่าวสรุปได้ว่า ลักษณะการเมืองภาคพลเมือง หมายถึง ผู้ที่เป็นสมาชิกของประเทศเป็นกำลังของบ้านเมือง มีความตระหนักถึงสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่และความรับผิดชอบไปพร้อม ๆ กับเป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีระเบียบวินัย รู้จักแสวงหาความรู้มีเหตุผล มีจิตอาสา มีความตื่นตัวต่อปัญหาของส่วนรวมและพร้อมที่จะลงมือกระทำการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพื่อแก้ไข ปัญหาและสร้างความเจริญแก่ชาติบ้านโดยไม่ต้องการร้องขอ ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ส่งเสริมการพัฒนาประเทศให้เจริญรุดหน้าไปได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง

4. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคพลเมืองตามเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560

ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ เพื่อใช้ในการจัดระเบียบการปกครองของประเทศ ซึ่งตั้งแต่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา เรามีรัฐธรรมนูญแล้วทั้งสิ้น 20 ฉบับ โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540, 2550 และ 2560 ซึ่งมีเนื้อหาด้านสิทธิ เสรีภาพ และกลไกสำคัญด้านการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการบริหารและการปกครองได้มีการกำหนดเป็นแนวนโยบายของรัฐอย่างชัดเจนต่อเนื่องนับแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 โดยบัญญัติให้ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ร่วมให้ข้อมูล ตัดสินใจ ติดตามตรวจสอบ ถอดถอนผู้ทุจริต การเข้าชื่อเสนอกฎหมาย ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดสิทธิขั้นพื้นฐานในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานภาครัฐ ในส่วนที่ 10 แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน มาตรา 87 ให้รัฐต้องดำเนินส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงการจัดบริการสาธารณะ รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ มาตรา 287 ประชาชนในท้องถิ่นมีสิทธิมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดให้มีวิธีการที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมดังกล่าวไว้ด้วย (สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, 2559) สำหรับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ในหมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ ได้กำหนดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในหลายมาตราโดยมาตรา 78 กำหนดให้รัฐพึงส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ การจัดทำบริการสาธารณะทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมตลอดทั้งการตัดสินใจทางการเมือง

และการอื่นใดบรรดาที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชน (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560)

เนื้อหาสาระสำคัญตามเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการปกครองส่วนท้องถิ่นและระดับชาติไว้ดังนี้คือ 1. ความเป็นอิสระแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น 2. การกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องทำเท่าที่จำเป็นและมีหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่ชัดเจนสอดคล้องและเหมาะสมกับรูปแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3. การดูแลและจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น 4. คณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นให้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน หรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น 5. การลงคะแนนเสียงถอดถอนผู้บริหารท้องถิ่น 6. การเข้าชื่อร้องขอเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพิจารณาออกข้อบัญญัติท้องถิ่น 7. การมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 8. องค์กรพิทักษ์ระบบคุณธรรมของข้าราชการส่วนท้องถิ่น 9. การบำรุงรักษาศิลปะ จารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และ 10. การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การกระจายอำนาจจากรัฐส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น จึงเป็นแนวทางในการบริหารจัดการท้องถิ่นที่สามารถตอบสนองแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมอีกทางหนึ่ง ซึ่งเป็นลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาคม และองค์กรชาวบ้านต่าง ๆ

5. องค์ความรู้ใหม่การกระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมภาคพลเมืองระดับท้องถิ่นที่เป็นฐานรากสำคัญในสังคมไทย

การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของพลเมืองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จะต้องให้

ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่น ซึ่งถือได้ว่าเป็นระดับฐานรากที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด การเมืองระดับท้องถิ่นจะเกี่ยวข้องกับวิถีในการดำเนินชีวิตของประชาชนโดยตรง และยังเป็นเสมือนสถาบันฝึกสอนให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่าและบทบาทของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองในระดับท้องถิ่น ยังเป็นส่วนช่วยเสริมสร้างพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย

การมีส่วนร่วมของพลเมืองเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ในระบบประชาธิปไตย เนื่องจากการมีส่วนร่วมของพลเมืองเป็นเครื่องยืนยันว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยอย่างแท้จริง ฉะนั้น จึงเป็นความชอบธรรมที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมกำหนดวิถีทางและกติกาแห่งบ้านเมืองของตน ด้วยเหตุนี้ การเมืองภาคพลเมืองมีความเกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการเมืองบริหารท้องถิ่นอย่างมาก รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ให้ภาคพลเมืองเข้ามามีปฏิรูปการเมืองการบริหารส่วนท้องถิ่นหลายวิธีดังต่อไปนี้ (ประธานสุวรรณมงคล, 2560)

1. การเมืองภาคพลเมืองเป็นการเมืองของคนในชุมชน โดยคนในชุมชน และเพื่อคนในชุมชน จึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการเมืองภาคพลเมืองก็คือ การเมืองของคนในชุมชนนั้นที่เข้ามามีบทบาทเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนของตน ในแง่นี้ไม่จำกัดอยู่เฉพาะองค์กรที่คนในชุมชนจัดตั้งขึ้นมาเองหรือรัฐจัดตั้งขึ้นเท่านั้น แต่ที่สำคัญคือ คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสมัครใจและผลักดันให้เกิดผลตามที่มุ่งหวังไว้

2. การเมืองภาคพลเมืองเป็นการเมืองที่อยู่ใกล้ชิดกับคนในชุมชนท้องถิ่นมากที่สุดทำให้การเมืองภาคพลเมืองได้ตระหนักถึงปัญหา ความต้องการของคนในท้องถิ่นมากกว่าผู้ใดหรือองค์กรใดจึงเป็นภาคส่วนสำคัญในการปฏิรูปการเมืองและการบริหารท้องถิ่น

3. การเมืองภาคพลเมืองเป็นพลังสำคัญพื้นฐานในการขับเคลื่อนพลังประชาชนในชุมชนท้องถิ่นนั้นไปสู่การทำให้การเมืองภาคตัวแทนมีความสำนึกรับผิดชอบต่อประชาชนในท้องถิ่นนั้นโดยอาศัยกลไกตามระบอบประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้ง การยื่นถอดถอน การทำประชามติ เป็นต้น

4. การเมืองภาคพลเมืองช่วยหนุนเสริมให้การเมืองภาคตัวแทนได้สามารถตอบสนองปัญหา ความต้องการของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีธรรมาภิบาลมากยิ่งขึ้น โดยการมีส่วนร่วมในการเมืองการบริหารท้องถิ่น เช่น การร่วมประชุมประชาคม การแสดงความคิดเห็น การให้ข้อเสนอแนะ การร่วมปฏิบัติงาน การร่วมตัดสินใจ การกำกับ การตรวจสอบ เป็นต้น

ดังนั้น การเมืองภาคพลเมืองเป็นสิ่งที่พลเมืองตื่นรู้และเข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองการบริหารท้องถิ่นได้ตั้งแต่การร่วมรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การร่วมแสดงความคิดเห็น การร่วมดำเนินการ การร่วมตัดสินใจ การร่วมกำกับ ตรวจสอบ การปฏิบัติหน้าที่ของตัวแทนที่ประชาชนเลือกเข้าไปทำหน้าที่ในองค์กรทางการเมืองในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

บทสรุป

รัฐธรรมนูญฉบับที่ 1 จนถึงฉบับปัจจุบัน มีสาระสำคัญที่จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อบทบาทภาคพลเมือง และเน้นที่จะสร้างความพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตยด้วยการเพิ่มเติมและปรับขยายจากรัฐธรรมนูญปี 2540 และ 2550 ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560 นี้มีน้ำหนักในการสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม สนับสนุนบทบาทที่เข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น การกระจายอำนาจสู่การบริหารท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ในการขับเคลื่อนพลังประชาชน ในการคัดสรรเลือกการเมืองภาคตัวแทนที่มีความสำนึกผิดชอบต่อประชาชน โดยผ่านกลไกตามระบบประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้ง การยื่นถอดถอน การทำประชามติ เป็นต้น นอกจากนี้การเมืองภาคพลเมืองช่วยหนุนเสริมให้การเมืองภาคตัวแทน ได้สามารถตอบสนองปัญหา ความต้องการของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีธรรมาภิบาลมากยิ่งขึ้น โดยการมีส่วนร่วมในการเมืองการบริหารท้องถิ่น เช่น การร่วมประชุมประชาคม การแสดงความคิดเห็น การให้ข้อเสนอแนะ การร่วมปฏิบัติงาน การร่วมตัดสินใจ การกำกับ การตรวจสอบ เป็นต้น

บัดนี้ถึงเวลาแล้วที่คนไทยจะเกิดจิตสำนึกใหม่ สร้างการเมืองภาคพลเมืองให้เข้มแข็งขึ้น เพื่อจะส่งผลไปถึงการเมืองภาคตัวแทนที่จะได้คนดีมีคุณภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นผู้มีจิตสาธารณะที่อาสาเข้าไปเป็นตัวแทนเพื่อพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ประธาน สุวรรณมงคล. (2560). การปฏิรูปการเมืองภาคพลเมืองในการเมืองการบริหารท้องถิ่นไทย. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*. 15 (1). 87-103.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education)*. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์.
- ประเวศ วะสี. (2555). *การเมืองภาคพลเมือง การพัฒนาการเมืองไปสู่ประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- พลกฤต แสงอาวุธ. (2563). ความร่วมมือในการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอกีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 3 (1), 1-9.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 134 ตอนที่ 40ก 6 เมษายน 2560
- วิชัย ภูโยธิน, สุนันท์ สีนธพานนท์, พิวรรษา นภารัตน์ และ ดิษยา กุศลภูษณพงศ์. (2552). *หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ม. 4 - ม. 6*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- ศรัณยู หมั่นทรัพย์. (2563). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง : ฐานรากของการเมืองภาคพลเมือง*. สืบค้น 26 มีนาคม 2563 จาก http://kpi.ac.th/media/pda/M7_135.pdf.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2563). *ประชาธิปไตยท้องถิ่น*. สืบค้น 26 มีนาคม 2563 จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title>
- สถาบันพระปกเกล้า. (2559). *พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. สืบค้น 26 มีนาคม 2563 จาก <https://kaewpanya.rmutl.ac.th/kservice/lpkpi/admin/courses/kpi2.pdf>

สน รูปสูง. (2553). *คู่มือประชาธิปไตยชุมชน*. กรุงเทพฯ :
สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง.

สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ. (2559). *รายงานของคณะ
กรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการ
ปกครองท้องถิ่น เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
การปกครองท้องถิ่น*. สืบค้น 26 มีนาคม 2563
จาก [https://library2.parliament.go.th/giventake/
content_nrsa2558/d070559-02.pdf](https://library2.parliament.go.th/giventake/content_nrsa2558/d070559-02.pdf)

Banks, J.A. (Ed). (2004). *Diversity and citizenship
education: Global Perspectives*. San Francisco,
CA: Jossey-Bass.

Gerston, L. N. (2008). *Public policymaking in a
democratic society: A guide to civic engagement*.
(2nd ed.). Armonk, New York: M.E. Sharpe.

Wednesday. (2010). (October 20, 2010). *การเมืองของ
พลเมืองหรือการเมืองภาคประชาชน*. สืบค้น 26
มีนาคม 2563 จาก http://article-spadm.com/blog-post_7779.html